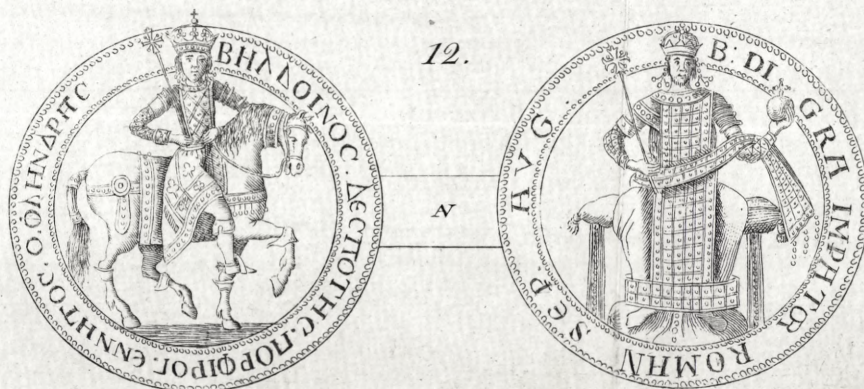
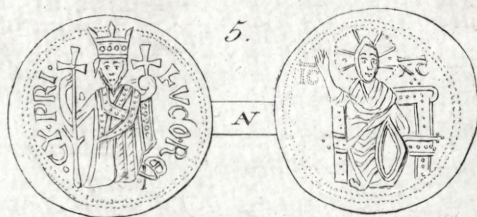
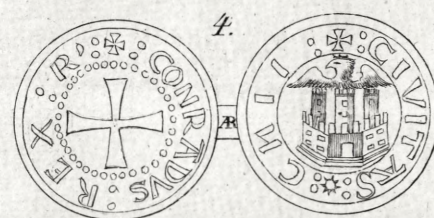
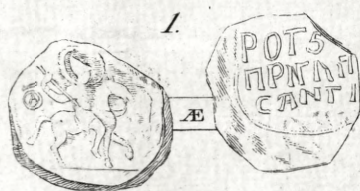
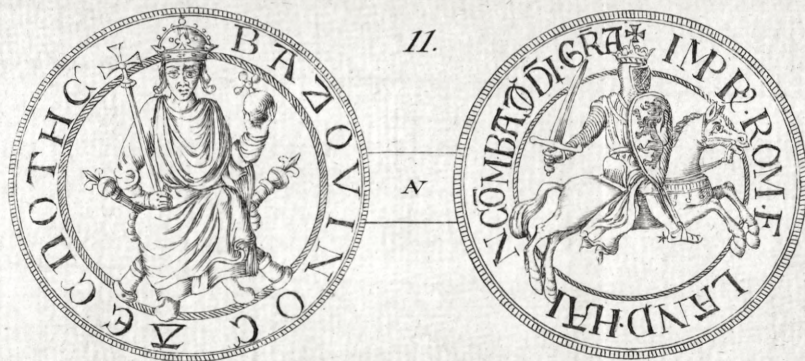

OM
FRANKERNES MYNTER
I ORIENTEN.

VED

F. MÜNTER.

I.

Endskjønt Korstogenes Historie ikke er bleven forsømt af ældre og nyere Forfattere, og den Indflydelse, disse Krige havde paa Statsforfatning, Cultur og Sæder i Europa, er betragtet og fremstillet fra forskjellige Synspunkter; saa er det dog langt fra, at denne vigtige Materie var aldeles udtømmet, eller at selv alle de Kilder vare bragte for Dagens Lys og bearbejdede, som kunde tjene til saa mærkværdige Tiders Oplysning. Vel ere Archiverne og Bibliothekerne i Europa for det meste gjennemsøgte, uagtet vel og i disse een eller anden vigtig Opdagelse kunde vente paa nogen, der forstod sig paa at gjøre den; men de orientalske Forfattere ere endnu ikke studerede med behørig Nøjagtighed *), mange iblandt dem ere neppe kjendte, og andre henligge i Bibliothekerne. Ligesaalidet har man været opmærksom paa de övrige Classer af Mindesmærker fra hiin Tidsalder, paa Steenskrivter,

*) Saladins Periode er bleven med Lykke bearbejdet af *Marin* i hans *Vie de Saladin, Sultan d'Egypte et de Syrie*. Blandt de nyere har Hr. *Fredrik Wilken* erhvervet sig megen Fortjeneste af Korstogenes Historie ved sin *Commentatio de bellorum cruciatorum ex Abulfeda historia*, *Goetting*, 1798.

hvilke, uagtet Saracener og Tyrker med uhørt Barbarie have raset imod alle Levninger af de omsider efter megen Blodsudgydelse fra Orienten bortdrevne Franker, dog udeentvivi endnu maae være tilovers i tilstrækkeligt Antal blandt Ruinerne af deres Kirker, Klostre, Fæstninger og Palladser *); og paa Mynterne som bleve slagne af deres Konger, Fyrster, Grever og andre Baroner. Disse sidste omtales neppe hos Numismatikerne, der næsten synes at have været uvidende om deres Existentz. Og alligevel lider det ingen Tvivl, at jo Steenskrivterne, og især Mynterne kunne være saare nyttige til at opklare hine Tiders Historie, og at meget i den vilde vinde et nyt Lys, naar man først var saa hældig at kunne ledsage Fortællingen om Tildragelser med Henviisning paa de overblevne samtidige Mindesmærker.

Hændelsesviis er jeg overkommet nogle Mynter, som tilhøre disse Tider. Min Opmærksomhed blev derved spændt. Jeg søgte efter flere hos de bekendteste Forfattere, indhentede Efterretninger fra nogle af de berømteste Kabinetter, og fik snart den Overbeviisning, at dette Fag af Middelalderens Numismatik ligger endnu aldeles udyrket. Det er altsaa Tid at bøde paa saadan Man-

*) Ikkun fire Inscriptioner ere mig bekendte: tre af dem findes paa Gravene af Gottfried af Bouillon, Balduin I. og Balduin V. i Opstandelsens Kirken i Jerusalem. De ere nøjagtigen copierede af *Mariti* i hans *Istoria del templo della resurrezione o sia della chiesa del S. Sepolcro in Gerusalemme. Livorno 1784.* Den fjerde, af Wilhelm af Beaujeu, en af Tempelherrernes sidste Stormestere, har *Paul Lucas* funden blandt Ruinerne af St. Jean d'Acre. See *Voyage du Sieur Paul Lucas, Tom. II. Amsterd. 1713. første Kobbertavle.*

gel; og jo sjeldnere dette Slags Mindesmærker er, desmere er det nödvendigt at redde dem fra Forglemmelse. Maaskee lægger jeg altsaa ved denne Afhandling, i hvilken jeg har samlet alt hvad jeg har kunnet finde baade af Mynter selv, og af Efterretninger om dem, Grunden til en ny Classe i Middelalderens Numismatik, som med Tiden vil kunne voxe til et saare betydeligt Omfang.

II.

At de större latinske Fyrster i Orienten, saasom Kongerne af Jerusalem, Fyrsterne af Antiochien, Greverne af Edessa og af Tripolis, have slaet Mynt i Tider, hvor Enhver, endog mindre mægtig, geistlig og verdslig Baron i de europæiske Lande, især i Frankrige *) og Tydskland, udövede denne Rettighed; lader sig vel forudsætte med Vished, endog uden at man behöver at fremlægge Beviis for Enhver af dem især. Thi de Saraceniske Gulddenarer og Dirhems, de byzantinske Keiseres Guldmynter, ligesom og deres og de Armeniske Kongers **) Sölvstykker have sikkerlig ikke været de eneste gangbare Penge i disse Lande. Ja de frankiske Fyrster have maaskee ikke allene slaet Mynt, som

*) De Mynter som ere slagne af franske Baroner, findes fuldstændigst samlede i *Dupy Monnoies des Prélats et Barons de France*. Paris 1790. 2 Voll. Qu.

**) Disse armeniske Mynter beskrives i *Sestini's Lettere Numismatiche*, Tomo II. *Dissertazione sopra alcune monete armene del Principi Rupinensi*. Nogle findes og i *Pellerins Lettres*. Lettr. II. Pl. I. Een i *Museum Pembrokianum* Tom. IV. Tab. 40.

var brugbar for deres latinske og græske Undersaatter, men ogsaa været betænkte paa deres arabiske, og for at lempe sig efter disse, sat arabiske Legender paa nogle af deres Præg: hvilket allerede længe for Korstogene Keiserne Leo IV. og Constantin XI *) og i Kortogenes Tid Kongerne af det normanniske Dynastie i Sicilien **), ja endog Biskopper i Frankrige ***) aldeles ikke havde fun-

*) Disse numi bilingues og cufici af Leo IV, eller som han sædvanlig kaldes, Leo Chazarus, og hans Søn Constantin XI. ere bedst beskrevne i *Adlers Museum Cuficum Borgianum*, især *Vol. II. pag. 170* og i *Sestinis Lettere numismat. Tom. II. p. 97.*

**) *Mus. Cufic. Borgianum T. I. p. 80.* Roger I. var saa föjelig mod sine arabiske Undersaatter, at han lod sætte paa sine Mynter de samme Sententser, som fandtes paa de Cufiske: f. Ex. *Non est Deus, nisi Deus, cui socius non est.* Ja endog det mohammedanske Symbol: *Non est Deus, nisi Deus, cujus legatus est Mohammed.*

***) En Bulle af Pave Clemens IV. af Aaret 1266, som salig Cardinal Borgia har meddeelt mig af det vatikanske Archiv, beviser at Kongen af Frankrige har fört desangaaende Klage over Biskop Berengarius Fredoli af Maguelone i Provence (en Bispestoel, som i Aaret 1536 blev forflyttet til Montpellier), og at Paven i Anledning heraf har givet Biskoppen en Irettesattelse. Bullen, som citeres af Dupy og af Carli i *Richerche storiche intorno all' Instituzione delle Zecche d'Italia dalla decadenza dell' Imperio sino al Secolo XVII. Dissertaz. III. (Opere, Tomo III. p. 301.)* men som, saavidt jeg veed, er ikke trykt in extenso, lyder saaledes: *Clemens episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Magalonensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem. Irritatus a susurronibus carissimus in Christo filius noster Ludovicus (IX) Rex Francorum illustris super Melgorii comitatu, quem in ejus præjudicium et injuriam a te possideri dice-*

det betænkeligt at gjøre. Vel har man hidindtil ikke opdaget slige arabiske Mynter af de frankiske Fyrster. Men hele den orientalske

bant, prudenter nos consuluit: cui plenam rescripsimus veritatem, qua et ipsum credimus fore contentum, et ideo nullius commissionem aut minds timeas; nam qui te tanget pupillam oculi nostri tanget: nostrum enim negotium in hac parte agitur. Sane de moneta miliarensi, quam in tua diocesi cudi facis, miramur plurimum, cujus hoc agas consilio, non quod injuriam facias dicto Regi, si in feudis non suis fabrices, sed Regi gloria, extra cujus dominium nec hoc potes, nec aliud operari. Quis enim catholicus monetam debet cudere cum titulo Mahomezi? Quis etiam licite potest esse alienæ monetæ percussor? Cum enim nulli eam liceat cudere, nisi cui, vel summi pontificis, vel principis autoritate conceditur, quam nullus unquam sic effuse concessit, ut omnis generis monetam faceret, data autoritas ad rem certam quonam pacto ad aliam extenditur? Si consuetudinem forsitan allegas, in adulterino negotio te et predecessores tuos accusas potius, quam excusas, cum perversæ consuetudines dici debeant corruptele. Quodsi consuetudine et jure cessantibus lucro inhias, vide, quantum dedecet excellentiam pontificalem, negotiationem hujusmodi exercere, quam in inferioris gradus clericis reprobamus. Certe, si venerabilem fratrem nostrum Agathensem episcopum in hac parte requireres, audires utique ab eodem, quantum ei hoc dissuasimus ad opus simile provocato, cum essemus in statu alio constituti. Hinc est, quod fraternitati tue per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si in regis feudis hoc facis, pareas prohibenti, et si alibi, nihilominus desistas omnino, cum Deo et Nobis displiceat, et sit contrarium honestati. Dat. Viterbii XVI Cal. Octobr. pontificatus nostri anno II. Den i Bullen omtalte Myntsort Millarese eller Millereis var spansk. Men der havdes ogsaa af lignende Navn i Constantinopel. Carli l. c. p. 298. Af disse i Maguelone slagne arabiske Mynter har Tiden ikke levnet os nogen. I det mindste findes ingen af dem i Dupy's ovenfor anførte Værk. Paven havde

Numismatik er i saadan Barndom, at endnu saare meget er at vente til dens Berigelse: og at Mynter af dette Slags virkelig have været til, viser en af Pave Innocenz IV. i Perugia 1253 udstædt Bulle, ved hvilken de forbydes under Bans Straf *). Man seer

saar meget des større Aarsag at være misfornøjet med Biskoppen af Maguelone, som just til samme Tid et Korstog blev gjort mod Maurerne i Spanien. *Hist. de l'Eglise Gallicane T. XI, p. 565.* Paa senere Mynter af disse Biskopper findes et Kors, hvilket Dupy holder for en Virkning af Pavens Irettesættelse. *Monnoies des Barons de Frances II, p. 216.*

- *) *Apud Raynaldum ad Ann. 1253. No. 52. Transmissa nobis insinuatione monstrasti, quod cum tibi liquido constitisset, quod in Bisantiis et Drachmis quæ in Acconensi et Tripolitana civitatibus fiebant, a Christianis nomen Mahometi, ac annorum a nativitate ipsius (dette er øjensynlig urigtigt, og skal være a fuga ipsius) numerus sculpebantur, tu in omnes illos, qui nomen et numerum ipsa in iisdem Bisantiis et Drachmis, sive in auro sive in argento sculperent de cetero, vel sculpi facerent in regno Hierosolymitano, principatu Antiocheno ac comitatu Tripolitano, excommunicationis sententiam promulgasti; quare petisti, ut eandem sententiam robur faceremus firmitatis obtinere. Nos igitur attendentes non solum indignum esse, sed etiam abominabile hujusmodi blasphemum nomen tam solemnæ memoriæ commendare, mandamus, quatenus sententiam ipsam facias auctoritate nostra sublato appellationis obstaculo inviolabiliter observari. Dat. Perusie id. Febr. anno X.* Af den Omstændighed at Mohammeds Navn stod paa disse, ligesom paa de i Maguelone slagne Mynter, kan med Sikkerhed sluttes, at de ogsaa have havt Symbolet. Denne mærkværdige Bulle, som ingen Numismatiker søgte hos Raynaldus, har H^{is} Cancellieraad Tycheen atter draget for Lyset i sin fortreffelige *Introductio in rem numariæ Muhammedanorum.* p. 95.

af denne mærkværdige Bulle, at Gulddenarer og Sölvdirehem bleve saavel i Kongeriget Jerusalem, som i Fyrstendømmet Antiochien, Greyskabet Tripolis og i St. Jean d'Acre slagne paa samme Maade som Kalifernes Mynt, med det mohammedanske Symbol og Hegirens Aar; og at Pavens Legat, Kardinalbiskoppen af Tusculum allerede havde udgivet alvorligt Forbud derimod. Intet Under, at Paven var strax villig, paa Legatens Begjering, at sanctionere denne hans Anordning. Sagen selv er upaatvivlelig. Ikkundt Spørgsmaal kan være controvers, om disse, aldeles som den gjængse arabiske slagne Mynter have været udprægede under de Latinske Fyrsters Navne, eller maaskee blot vare Copier af de arabiske, bestemte til Handel med de mohammedanske Lande; ligesom det var Tilfældet med de arabiske i Frankrig slagne Penge, og ligesom i vore Dage Guldpagoder præges i Europa: og jeg tilstaaer, at dette sidste forekommer mig ikke saa aldeles urimeligt, om jeg ellers forstaaer Bullens Ord rigtig, hvor det hedder: *quod cum tibi liquido constitisset*, o. s. v. Da heraf synes at følge, at Legaten dog først har maattet anstille Undersøgelser om Sagens Beskaffenhed; hvilket vel neppe havde været fornødent, dersom disse Penge havde været courant Mynt, eftersom Alting da havde været notorisk. Sagen vil vel blive uvis indtil man engang finder kufiske Mynter med latinske Fyrsters Navne.

III.

Mynter, slagne af Kongerne i Jerusalem, ere endnu ikke komne for Dagen. At de have existeret, lider saameget mindre Tvivl, som disse Kongers Vasaller udøvede Myntrettighed; og det lader

sig ikke tænke, at de allene skulde have ladet byzantinske Myntsorter, f. Ex. Besaner og Hyperpyrer^{*)}, som nævnes af Historie-skriverne, have Omløb i deres Rige. Men Tiderne vare slette: Jerusalem's Konger vare forviklede i idelige Krige med Sarazenerne; i Landet selv herskede liden Enighed, og den indvortes Administration var sjelden god. Aarsager nok, hvorfor Landet, som desuden ikke var synderlig frugtbart, kunde være fattigt, og følgelig have liden egen Mynt. Udentvivel have og Saracenerne efter Jerusalem's Erobring ved *Saladin* indsmelter hvad der endnu forefandtes: og alt dette maatte tilsidst have den Følge, at disse, ligesom næsten alle andre frankiske Fyrsters Præg, forsvandt. Ikke engang Samtidens Historie-skrivere, eller andre Monumenter^{**)}

^{*)} *Besan*, *Byzantiner*, var overhovedet den i det græske Keiserdømme courserende Guldmynt. Det var altsaa et almindeligt Navn, som ikke betegnede nogen fast Værdie, da der gaves flere Arter af Guldmynter. Hver Keisers Guldmynt havde derfor sit eget Navn. De af Romanus Diogenes hedte *Romaner*, Constantinus Ducas's *Constantiner*, Michael Ducas's *Michaeler*, o. s. v. *Hyperpyrerne*, eller, som Korsherrerne kaldte dem, *pepres*, *pourprés*, vare hos Grækerne et Slags Guld-Solidi. Men over deres egentlige Værdie ere Forfatterne ikke ganske enige. Grækerne havde ogsaa *Statere* (fire Drachmer eller franske Sous) og deelte deres Guldmynt i to, tre og fire Dele: *Semisser*, *Tremisser* og *Tetarteron*, hvilken sidste, meget lette, af *Nicephorus Phocas* opfundne Mynt, Frankerne kaldte *Tartaron*. Jevnf. om alle disse Myntsorter *Du Cange de Imperator. CPolitanor. s. inferioris ævi numismatibus. Romæ 1755 §. 78-101.* og tildeels *Carli* i deu anførte tredie Dissertation.

^{***)} I *Assises du Royaume de Jerusalem* tales vel om Coins; dog er det ikke Mynt men Segl.

omtale de hierosolymitanske Kongers Mynter. Ligesaalidet have vi Efterretninger om at Hospitaliterne, Tempelherrerne, eller den tydske Orden, medens disse Ridderforbindelser blomstrede i dette Kongerige, sloge egen Mynt, uagtet de eiede store Besiddelser, og i det mindste de tvende første hørte med til dets Baroner. Af Tempelherrerne er aldrig nogen Mynt kommer til Syne: af Hospitaliterne haves vel enkelte Blybuller *), som maaskee ere samtidige med Kongeriget Jerusalem. Men deres ældste bekendte Mynter ere slagne efter at Frankerne vare fordrevne fra det faste Land af Asien, og medens Ordenen havde Rhodus inde: og den tydske Ordens ældste Mynter ere europæiske. Det var da allene hine Rhodiske, som kunde sysselsætte os her; men da disse findes samlede i tvende bekendte Værker, *Sebast. Pauli Codice Diplomatico del militare Ordine Gerosolimitano* og *Paciandi de cultu S. Johannis Baptistæ*, og jeg ikke haver noget Nyt at tilføje, holder jeg det for overflødig at omtale dem i nærværende Afhandling.

*) De ældste Blybuller som haves af Johanniter - Ordenen, findes hos *Pauli Tom. II. Tab. 1.* Den ældste Mynt er af Stormesteren *Deodatus Gozzoni 1346. Tab. 4.* Ordenens Guldmynter ere paa Aversen aldeles copierede efter de gamle venezianske Zechiner. Johannes Döberer rækker den knælende Stormester en Fane, og Inscriptionen er: s. JOHANNES og Stormesterens Navn, tilligemed nogle uforstaaelige og afvexlende Bogstaver *in area numi.* Paa Reversen er en staaende Christus med Evangeliibogen i Haanden, omgivet af ni Stjerner i en Glorie, med Omskrift: *SIT TIBI XPE DATUS quem REGIS ISTE DU* eller *DUCATUS.* *Paciandi p. 318.* Sølvmynterne ere af forskjellig Art: de staae hos *Pauli Tab. 3* og hos *Paciandi pag. 319-20.*

IV.

Antiochien blev allerede i første Korstog og förend Jerusalem, erobret af Frankerne, og indrömmet den normanniske Prinds *Boemund*, Sön af *Robert Guiskard*, Hertug af Apulien, hvilken selv var Fyrste af Tarent og Bari. Da han allerede förte Fyrstetiteln, fik han sit ny erobrede Land som et Fyrstendöme. Det udstrakte sig mod Vesten indtil Tarsus i Cilicien, og mod Östen indtil Heraclea eller Charkel i Syrien. Han formælede sig 1106 med *Constantia*, en Datter af Kong *Philip I.* i Frankrige, og efterlod ved sin Död 1108 en späd Sön, *Boemund II.*, til hvis Formynder den tappre *Tankred*, en Söstersön af *Robert Guiskard*, fölgelig en Fætter af *Boemund I.*, blev udnævnt. Men denne regjerte ikke længe, og overdrog paa sit Yderste i Aaret 1112 Formynderskapet over den unge *Balduins* Lande, til sin Söstersön *Roger*, der altsaa var en Dattersön af Robert Guiskards Söster, og uidentvivel den spæde Fyrstes nærmeste Frände. Roger var vel tapper, som alle Korshærernes Anförere; men gjerrig, fræk, vellystig og forfalden til Drukenskab. Han formælede sig med en Söster af Grev *Balduin af Edessa*; og mueligt, at denne Forbindelse med en af de mächtigste Fyrster, hvilken ogsaa i Aaret 1118 besteg Tronen af Jerusalem, har opvakt eller befæstet Tanken hos ham, at beröve sin Myndling hans Fædrene-Arv. Dog fik han ikke Tid til at udföre sin Plan, da han faldt 1119 i et Slag ved Atarab, mod Kongen af Aleppo, *Ilgazi ben Ortok*. Hvorpaa Kong *Balduin II.* modtog Formynderskapet, hvilket han og förte til den unge Fyrstes attende Aar i Aaret 1126, da han overgav ham Regjeringen, og formælede ham med sin Datter *Alise*.

Denne Roger er det, jeg tilegner følgende Kobbermynt
i min Samling.

St. Georg til Hest, ifærd med at gjennebore Lindormen: paa
den ene Side Monogrammet $\overline{\text{A}}$. Navnet paa den an-
den Side er udsletter. Men det har unægtelig været
ΓΕΩΡΓΙΟΣ eller og Monogrammet E *). En Kreds,
hvori: POT ζ ΠΡΝΤΑΗC ANTI **).

St. Georg, Georgius Cappadox, ariansk Erkebiskop af
Alexandrien, som uagtet sin Uværdighed har faaet Plads blandt
den Katholske Kirkes Helgene ***), forekommer ofte paa denne
Tidsalders Mynter. Fra sjette Aarhundrede af blev han dyr-
ket som Helgen i Palæstina og Armenien; men var ikke heller
ubekjendt i Europa, og havde sine Altere baade i Rom og i
Trier. Alligevel maatte han staae tilbage for mangen Anden, og
den første romerske Biskop, der erkjendte ham for Helgen, reg-
nede ham iblandt de Martyrer, *qui Deo majoris, quam hominibus
noti sunt*. Men Korsførererne lærte at agte ham højere: han og
nogle andre himmelske Helte havde, ved at undsætte dem til rette

*) Saaledes staaer det paa en Mynt af *Constantinus Ducas. Banduri Imp.
orient. II. p. 748.*

**) See Kobbertavlen fig. 1.

***) Hans Historie fortælles af *Bollandisterne Acta Sanctor. April T. III.
p. 100-163.* Jevnför *Gibbon history of the decline and fall of Ro-
man Empire IV. p. m. 99.*

Tid, forskaffet dem Seieren i det store Slag ved Antiochien i Aaret 1098 *): og fra Korstogenes Tid af blev han Riddervæsenets Patron og Engellands Skytsgud. Ogsaa de byzantinske Keiseres samtidige Mynter forestille ham ofte, men til Fods, med Sværd i Haanden **) eller blot i Brystbillede: og vel mueligt, at vor Mynt, som stiger op til Begyndelsen af XII Aarhundrede, er det første Monument af denne uværdige Helgens Dyrkelse. Monogrammet $\overline{\text{A}}$ betyder $\delta \alpha \gamma \iota \omega \varsigma$, og forekommer saaledes, eller $\text{\textcircled{A}}$ eller og $\text{\textcircled{A}}$ ikke allene i græske Manuskripter, og paa gamle Malerier ***), men ogsaa paa byzantinske Mynter af samme Tidsalder ****). Dog er det maaskee værdt at lægge Mærke til at det undertiden udelades foran for en Helgens Navn. Saa f. Ex. have byzantinske Mynter ligefrem $\delta \Gamma \epsilon \omega \rho \gamma \iota \omega \varsigma$, $\delta \text{\textcircled{C}} \epsilon \theta \omega \delta \omega \rho \omega \varsigma$,

*) *Maily Geschichte der Kreuzzüge II. p. 521.* Næsten alle det første Korstogs Historieskrivere have denne Fabel. Den var et Stratagem af Feldtherrerne, ligesom hiint, hvorved den h. Lanze blev funden.

**) F. Ex. Mynter af *Alexius Comnenus*, hvor han sees i Brystbillede. *Eckhel doctr. numor. veter. VIII. p. 260.* staaende med Diadem, ligesom Keiserne: med Sværdet findes han paa Mynter af *Johannes II. Porphyrog. ibid. p. 261.* og *du Cange l. c. §. 32. p. 57.*

***) *Jevnf. Paciaudi de cultu S. Joh. p. 182. 260. 389.*

****) F. Ex. paa den ovenanførte Mynt af *Constantinus Ducas*, som blev Keiser i Aaret 1059, hvor S. Georgii Brystbillede sees med Sværdet, og tvende Monogrammer, hvoraf det ene er det i Texten nævnte, det andet hans Navn. *Banduri Imp. orientale II. p. 748.*

ὁ Δηνυτρείος, o. s. v. *). Myntens Revers, som efter den paa de byzantinske Mynter ikke usædvanlige Skik **), har inter uden Inskriptionen, frembyder adskillige Vanskeligheder. Den bestaaer af tre Linier, af hvilke de tvende sidste ere lettest at læse. De tvende første Bogstaver paa anden Linie ere ΠΡ. Derpaa følger et af Ν og Γ dannet Monogram; dernæst Α og Ν, hvortil C ogsaa uidentvivi hörer, som er det første Bogstav af tredje Linie. Disse Bogstaver sammenstagne danne Ordet ΠΡΝΓΑΠC, som ikke kan læses med mindre Vocalen I skydes ind imellem P og N, hvilken da formodentlig indbefattes med under det ovenomtalte Monogram. Vi faae altsaa Navnet ΠριγγαπC, som, skrevet efter den sædvanlige Orthographie περιγγαψ, περιγγιψ eller περιγγιψ er det latinske *Princeps*, forekommer saaledes hos byzantinske Forfattere ***), og er endnu i Brug i det ny græske

*) Jevnf. *Eckhel Doctrina numor. VIII. p. 260. 262. 270.* Undertiden findes ogsaa Navnet uden Artikel, f. Ex. Γεωργίος. *Eckhel I. c. p. 261. 262.*

**) Deslige Mynter haves f. Ex. af *Basilius Macedo, Nicephorus Phocas, Johannes Zimisces,* og mange andre Keisere.

***) Jevnf. *Du Cange Glossarium med. et infimæ Græcitatæ ad v. περιγγιψ,* saaledes kaldtes de franske Fyrster i Morea af Huset Villehardouin. Ogsaa *Cinamus* kalder *Raymund* af Antiochien *Αντιοχείας Πριγγιπα.* *Histor. L. I. c. 10. L. II. c. 3.* At Stempelskjæreren udtalte og skrev Ordet *πριγγαπC,* er et Beviis for at han ingen Græker var Ogsaa i Occidenten findes Fejltagelser i dette Navn. Jeg har en Guldmynt af *Sico,* Fyrste af Benevent, hvor han kaldes *Princes.*

Sprog. Det sidste Ord har derpaa ingen Vanskelighed. Endskjønt dets tredie Bogstav til Nöd kunde læses som et **T**, saa viser dog Forbindelsen med de övrige, at det maa være et **T**. Vi faae da ANTI. d. e. Antiochia; og vor Mynt omtales en Fyrste af denne Stad, hvis Navn maa findes paa förste Linie. De tvende förste Bogstaver paa samme ere umiskjendeligen **PO**. Det tredie er det samme som i Stadens Navn, altsaa **T**. Derpaa følger et Bogstav, som har Formen af et **S**, og vel kan være et latinsk cursiv **G**, eller og en Abreviatur. Fortegnelsen over de Antiochenske Fyrster viser snart, at vi ikke have Valg. Der er ingen anden end vor *Roger*, som Mynten kan tilkomme. Hans Navn skrives ogsaa *Royer* *): og i Tider, hvor man tænkte saa lidet paa Orthographie, var det intet Under, at disse Navne bleve udtalte og skrevne forskjellige. *Roger*, *Rogger* **), *Royer*, *Rottger* vare altsaa sædvanlige Former og den sidste har udentvivl Stempelskjæreren tænkt paa. Paa samme Maade gjorde man af *Robert Rotbert* ***)

*) *Deguignes Geschichte der Hunnen V. p. 530.*

**) Saaledes finder jeg Kong Rogers Navn skrevet paa en Blybulle. *Muratori de Sigillis med. Ævi in Argelati variorum illustrium virorum dissertati. de moneta Italica. T. III. p. 119.*

***) Saaledes findes SIGILLVM ROTHBERTI. AVERSANI EPISCOPI. III 3. *Muratori ibid. p. 117.* Kong Robert af Frankrige skrev sig ogsaa paa sit Segl ROTBERTVS. *Nouveau Traité de Diplomatique. Tome IV. p. 125.* Ligesaa Robert Friso, Greve af Flandern. *Sammest. p. 122.*

Ikke heller maa man forundre sig over Monogrammet paa Myntens Avers. Middelalderen gjorde meget af Monogrammer, hvilket isar Fyrsternes og Kejsernes Navne i Diplomerne bevise; og hvor hyppigt Korsfarerne selv i Inscriptionernes Context brugte disse Forkortelser, kan sees af de ovenanførte Gravstene over Balduin I. og IV. *).

Vor Roger kalder sig *Fyrste af Antiochien*, fordi han virkelig var Landets Regent. I de Tider tog man det ikke saa nøje med Titulaturerne. Men mueligt er det alligevel, at Tittelen som han førte, stod i Forbindelse med hans Plan, at anmasse sig selv Herredømmet over dette Land.

Endelig maae vi ogsaa lægge Mærke til, at Myntens Sprog er det græske. Antiochien har endnu dengang havt mange græske Indvaanere: og *Boemund* havde efter at have faaet den til Ejendoms af Korsfarerne, maattet tage den til Lehn af den byzantinske Kejser *Alexius Comnenus*.

Foruden denne Mynt haves af Staden Antiochia et Segl, paa hvis ene Side sees Apostelen Petrus med Nøglerne i den højre og et Kors i den venstre Haand, og Legenden SANCTVS PETRVS. Paa den anden Side forestilles Apostelen som prædiker for Folket, med Omskrift S. CVMVNIS ANTIOCHIE. *Sigillum Communis Antiochiæ*. Udentvivel er altsaa dette Segl det, hvormed Stadens Magistrat under de latinske Fyrster udstædte sine Acter. Sproget er her

*) *Mariti Descriz. del Templo della Risurrezione, p. 123.*

latinsk. Seglet er altsaa formodentlig af en senere Tid; og det græske Sprog har da vel efterhaanden i Documenterne maattet vige for det, Erobrerne vare bedre bekendte med. Dette Sigill, efter al Rimelighed en Blybulle, var med flere andre, især gamle Pavebuller, i den beröimte Prælat *Franc. Bianchini's* Samling, og er beskrevet af *Muratori*, som dog ikke har ladet det stikke i Kobber *).

V.

Staden Tripolis havde *Bertrand*, Greve af Toulouse, erobret i Aaret 1110, efter at Landet allerede 1101 var indtaget af hans Fader *Raimund*. Hans Stamme udgik med hans Sønnesöns Søn *Raimund III.*, som döde Aar 1187 af Græmmelse over Slaget ved Tiberias, i hvilket Kong *Guido* af Lusignan blev fangen. Grevskabet Tripolis tilfaldt derpaa, i Følge hans Testament, hans Fætter *Boemund*, en Søn af Fyrste *Boemund III.* af Antiochien: men da Sönnen endnu var for ung, regjerede Faderen i hans Navn; og den Mynt jeg nu skal beskrive, er formodentlig slaaet under dette Formynderskab. *Boemund*, Fyrste af Antiochien, var i övrigt den, som efter Jerusalems Erobring ved *Saladin* 1187, ej allene ikke optog de Christne, denne ædle Fyrste havde givet fri, og ladet före til Tripolis, men endog lod dem plyndre. Den unge *Boemund* döde för Faderen, og efterlod Grevskabet Tripolis, som en egen Stat, til sin Broder *Raimund de Poitiers*, som siden ranede Fyrstendömmet Antiochien fra denne hans afdöde

*) *Dissertazioni sopra le antichità italiane, Tomo II. Milano 1751. p. 426.*

Broders Sønner, og forenede det med Tripolis. Aaret naar Boemund døde er ikke bekendt. Men da det var før Faderen, og denne døde Aar 1201, maae vi slutte, at den under ham slagne Sølvmynt hører til Aarene imellem 1187-1201. Den er udgivet af dens Ejer, den i Middelalderens Numismatik saa erfarne Professor *Joseph Mader* i Prag *).

✠ BOEMVNDVS COMES. Et simpelt Kors i en Indfatning.

✠ CIVITAS TRIPOLI. En Stjerne med aatte Straaler i en Indfatning. vog 64 Gran. **).

Mynten selv har intet mærkværdigt. Paa Aversen sees Korsfarernes Kors. Indfatningen er, som den hyppig findes paa Tidsalderens occidentalske Mynter. Hele Præget er ogsaa europæisk. Bogstaverne have den sædvanlige gothiske Form; og at Stedernes Navne sees jævnlig paa Middelalderens Mynter, er en Sag, hver Numismatiker veed.

VI.

En Kobbermynt i min Samling har følgende Forestilling:

En Ridder i fuldkommen Rustning. Den venstre Haand sat i Siden. I højre Haand et Kors. I Myntens Feldt Bogstaverne B Δ og Δ.

*) *Kritische Beiträge zur Münzkunde des Mittelalters. Tab. No. 114.*

**) See Kobbertavlen fig. 2.

Et Kors, hvis tre överste Arme endes næsten som et Klöverblad, men den nederste i en dobbelt Hale, som et Anker *).

En fuldkommen Ridderfigur med gräske Bogstaver ved Siden, kan ikke andet end vække Opmærksomhed. Ridderen viser Korset i Haanden ligesom Kejserne ofte fremstilles paa de byzantinske Mynter **): paa Myntens Revers er ligeledes et Kors, hvis tre Ender ligne meget Korset som staaer paa den §. I. nævnte Inscription af Tempelordenens Stormester, *Wilhelm af Beaujeu*. Mynten synes altsaa at kunne henføres til Korstogenes Tider, maa-skee selv til deres förste Dage. Bogstavet B kunde mueligen betegne *Baldwin* eller *Boemund*. Men neppe vil det kunne afgjörres hvad det dobbelte Δ sigter til; og derfor maa denne Mynts Forklaring overlades Tiden, da kanskee andre Mynter skulle opdages, af hvilke denne torde faae mere Lys.

VII.

Kongerne af Armenien stode under Korstogene i megen Forbindelse med de latinske Fyrster i Orienten, især med Fyrsterne af Antiochien, hvis Lande grændsede til deres. Men ogsaa de maatte friste samme Skjebne som Frankerne. Tyrkerne gjorde tilsidst Ende paa deres Rige, og ikkun Titelen blev tilovers,

*) See Kobbertavlen fig. 3.

**) F. Ex. *Joannes II. Comnenus, Banduri II. p. 756. Alexius Comnenus, ibid. p. 760. Isacius Angelus, ibid. p. 761.*

hvilken de cypriske Konger optog og førte indtil deres Dynastie uddøde.

De fleste Mynter som haves af disse armeniske Konger, ere i Landets Sprog og med dets særegne Bogstaver. Jeg har allerede i en Note til §. II. henviist til Kilderne, af hvilke en nøjere Kundskab om dem kan öses. Vi see af disse Mynter, at Forbindelsen med Grækerne og med Frankerne har virket paa Nationen. Kongen forestilles paa dem snart paa byzantinsk, snart paa europæisk Maade. Men disse Mynter, hvis Legender ere i det armeniske Sprog, vedkommer ikke vort nærværende Æmne: vi bör her allene tale om tvende med latinsk Omskrift, hvilke ikke kunne forbigaaes i en Afhandling, som er bestemt til at samle alle Efterretninger om de latinske Fyrstes Mynter i Orienten, uagtet jeg ikke seer mig i Stand til at meddele nogen Tegning af dem.

Pellerin giver os Efterretning om tvende Sølvmynter i det Kejserslig franske Cabinet *).

1. En qvindelig Helgen, halv Corpus, med Diadem, saaledes som de Hellige pleje at forestilles (formodentlig med en græsk Nimbus **); omkring med gothiske Bogstaver DRAGO REX ARMEN. Reversen er deelt i to Dele. Paa

*) *Pellerin Lettres*. p. 146.

**) Rimeligviis er det Jomfrue Maria, som ogsaa forestilles paa de byzantinske Mynter, med tilføjede Ord $\overline{MP.} \overline{\Theta\Upsilon.} \mu\eta\tau\eta\rho \theta\epsilon\omicron\upsilon.$ F. Ex. *Ban-duri II.* p. 748. 761.

den ene Side staaer en Delphin, paa den anden et Fruentimmer med adspredte Haar i Profil, som seer paa Delphinen, med Omskrivt MONEĀ MACRI CHIO.

2. Et Brystbillede af en Konge uden Skjæg, med Kappe, og den ene Haand som holder Rigsæblet: med Omskrivt DRAG. REX ARMEN AGAPI. Reversen er som den foregaaende; men Delphinens Hoved ligner et Fruentimmer Hoved *).

Disse Mynter ere öjensynlig af en sildig Tidsalder; og da den sidste christne Regent af Armenien, *Leo*, som döde i Paris 1393, paa sin Ligsteen i Coelestiner Kirken sammesteds kaldes *Quint Roi latin du Royaume d'Arménie*; men Historien kun kjender fire, som endte det rupinske Dynastie, nemlig: *Guido af Lusignan, Constans, Constantin*, og *Leo* **), saa er det ikke urimeligt at *Drago* har været denne *Leo's* Formand i Regjeringen,

*) *L'une medaille, siger Pellerin, represente d'un coté une Sainte a demi corps, le corps étendu, le chef diadémé à la façon des Saints, et a pour inscription en lettres gothiques DRAGO REX ARMEN. Le rond de l'autre coté est parti; au premier est un Dauphin en pal, au second est une femme de profil à demi corps échevelée regardant le Dauphin: et pour devise a ces mots MONETA MACRI CHIO. L'autre monnoie a d'un coté une tête d'homme sans barbe, en forme de buste, avec un manteau et une main, qui tient un globe; et pour legende DRAG. REX ARMEN. AGAPI. Le revers est semblable à l'autre, tant pour les figures que pour l'inscription; sauf que la tête du Dauphin ressemble à la tête d'une femme. Lettres p. 146.*

**) *Ibid. p. 145.*

og det er da vel ham som blev myrdet af Tyrkerne, dengang disse erobrede Riget. Leo flygtede, og søgte Hjælp i Paris, hvor han blev vel modtaget, nød rigelig Understøttelse, og døde, som sagt, i Aaret 1393. Drago's Mynter synes da at være slaet midt i fjortende Aarhundrede, formodentlig paa Öen Chios, som nævnes paa Reversen af No. 1, og som Genueserne dengang havde inde, vel mueligt, under den armeniske Konges Höjhed. Jeg vover forresten ligesaalidet, som Pellerin, at forklare begge disse Mynter: det er overhovedet meget vanskeligt at yttre nogen Mening om Mindesmærker, man ikke selv har seet og undersøgt.

VIII.

Af Öen Chios selv, men af en tidligere Alder, har *Muratori* bevaret os en Solvmynt *).

✠ CONRADVS REX R' et Kors.

✠ CIVITAS CHII en Stad, over hvilken en Örn hviler med udbredte Vinger **).

Mynten er öjensynlig slaet medens den romerske Konge *Conrad III.* var paa sit ulykkelige Korstog til Palæstina i Aaret 1147. Maaskee at han selv har været paa Chios, dengang han,

*) *De Moneta s. de jure consuendi numos, i Argelati's Samling I, p. 92. Tab. LXXX.*

**) *See Kobberravlen fig. 4.*

efter at have lidt meget Ondt i Asien, var vendt tilbage til Constantinopel, og derfra gik til Söes til St. Jean d'Acre *). Chios var dengang atter det græske Rige indlemmet, da *Alexius Comnenus* havde benyttet sig af Saracenernes Krig med de første Korsfarere i lille Asien, for at sætte sig i Besiddelse af denne Öe, af Rhodus, Ephesus, Smyrna, og flere Steder og Egne i lille Asien **). Formodentlig er denne Mynt altsaa allene et Tegn paa Chioternes Ærbödighed. De forestille deres Stad under den kejserlige Örns Beskyttelse. Men det er en enkelt, ikke den dobbelte Örn, formodentlig fordi de ikke troede at den dobbelte tilkom Anden end den Constantinopolitanske Kejser. Conrad kaldes og paa Mynten allene REX ROMANORUM: og det ganske rigtig, fordi han ikke var kronet. Han blev det heller ikke nogensinde, thi han døde i Bamberg 1152 inden dette kunde skee.

IX.

Kongeriget Cypem holdt sig længst, endog tvende Aarhundreder efter at Frankerne havde mistet deres sidste Besiddelser paa det faste Land af Asien. Meget tidlig efter Stiftelsen af Chaliferens Rige, var denne, saa nær ved Kysten af Phoenicien beliggende Öe blevet angrebet af disse Erobrere. Allerede under *Othman* havde hans Feldtherre *Moavija* tvende Gange hjemsøgt og plyndret den med en mægtig Flode. Flere Gange blev den aldeles

*) *Wilhelm. Tyr. L. XVI. c. 20-23 og 28. Jevnför og Schmidts Geschichte der Deutschen II. p. 530.*

**) *Gibbon. Vol. X. p. m. 323.*

erobret, og atter borttaget af Grækerne; man regner 24 Angreb, Musulmændene med forskjellig Lykke have gjort paa den frá VII. til IX. Aarhundrede: men først i sidste Halvpart af XI. Aarhundrede blev den ved *Johannis Zimiscis* sejerrige Vaaben aldeles befriet for Sarazenernes Herredømme. Ogsaa christne Usurpatorer forsøgte et Par Gange, at rive Cypem løs fra det græske Rige, og endelig lykkedes det for en Prinds af Kejsershuset, *Isaac Comnenus*, at opkaste sig til Herre, og at antage den Kejserslige Titel mod Slurningen af XII. Aarhundrede. Men endskjönt han vidste at forsvare sig mod de afmægtige Græker, kunde han dog ikke modstaae den engelske Konge *Richard Lövehjerte*, som, for at hævne en bitter Fornærmelse, paaførte ham en Krig, tvang ham til at vorde sin Lehnsmand, og endelig tog ham fangen, efterat han havde brudt det indgaaede Forlig. Derpaa solgte eller pandtsatte Richard Öen til Tempelherrerne: men da disse ikke kunde holde Cyprioterne i Lydighed, overlode de den atter til den engelske Konge, som derpaa i Aaret 1192 solgte den for 100000 Besaner til Kongen af Jerusalem, *Guido af Lusignan*, hvis Rige og Hovedstad kort tilforn var erobret af Saladin.

Med Guido begynder altsaa denne franske Families Dynastie i Cypem, som varede ved under 16 Konger i en uafbrudt Række, indtil Kong Jacob II. Enke, en Venezianerinde, *Catharina Cornara*, efter hendes umyndige Söns *Jacob III.* Död, afstod dette Kongerige i Aaret 1487 til den venezianske Republik *).

*) Det Lusignanske Dynastie har havt adskillige Historieskrivere. *Fr.*

Stephano Lusignan, som selv var af dette Huus, *Chorographia e*
Vid. Sel. Skr. 1805. IV Del. I Hefte. D

Denne beholdt Öen endnu næsten eet Aarhundrede, men maatte tilsidst vige for Sultan *Selim II.* Magt, som 1571 endte Krigen med Erobringen af Famagusta.

X.

Af alle disse Konger ere ikkun faa Mynter komne til vor Tid, endskjønt det vel ikke kan lide Tvivl, at de jo, ligesom alle med dem samtidige Monarker, have ladet præge i alle Metaller *). Mueligt, at Venezianerne i det Aarhundrede de regjerede Öen, i Følge deres mistænkkelige og skinsyge Politik have søgt at ödelægge efterhaanden alle Mindesmærker, som kunde erindre Cyprioterne om en forhen bedre og uafhængig Tilstand **). Og

breve istoria universale dell' Isola di Cipro. Bologna 1573. Giov. Fr. Loredano Historia de Ré Lusignan, som udgjör det femte Bind af hans Værker, og er oversat paa Fransk under følgende Titel: Histoire des Rois de Chypre de la maison de Lusignan, traduite de l'Italian du Chevalier Henri Giblet (hvilket er falskt, da Loredano er Forfatteren) 2 Bind i Octav. Paris 1722. Histoire générale des Roynumes de Chypre, de Jerusalem, d'Armenie et d'Egypte, comprenant les Croisades. Par le Chevalier Dominique Jauna. Leide 1747. 2 Voll. i Qv. og Joh. Paul Reinhardts vollständige Geschichte von Cypren 2 Voll. i Qv. Erlangen 1766 og 68.

*) Der findes ogsaa Efterretninger om de cypriske Kongers Buller, endskjønt Ingensteds, saavidt mig bekjendt er, nogen beskrives. Kongerne skulle nemlig have hængt Blybuller ved deres Diplomer. *Garterers Abris der Diplomantik.* 1798. p. 182.

***) Dette formoder ogsaa *Reinhardts Geschichte von Cypren II.* p. 98.

hvad der maaskee endnu har været tilovers, da de mistede Öen, har maattet forkomme og ödelægges *) under Tyrkernes Svöbe, hvilken maaskee ingen Provinds af det forrige græske Rige har følt i ena høj en Grad som Cypern **). Saa meget er i alt Fald vist, at Mynter af de Lusignanske Konger savnes endog i de rigeste Kabinetter, og at man selv i Italien, hvor dog deslige Stykker ere lettest at overkomme, ej har Kundskab om dem. Hidindtil har kun en eneste cyprisk Guldmynt været bekendt, som er i det Gothaiske Kabinet, og er bleven udgivet af *Reinhard* ***). En anden Guldmynt har *Pellerin* ladet stikke i Kobber, men forklaret urigtigt ****). Desmere haaber jeg altsaa, at de fire Sölvmynter, som fordem vare i det *Thottiske Museum* *****) siden

*) Denne Anmærkning gjælder ogsaa om alle andre Levninger af Cyperns Flor under Huset Lusignan. Kirkerne, Klostrene, Palladserne ligge alle i Ruiner; og selv i de Kirker, som bleve forvandlede til Moscheer, er intet gammelt Monument blevet forskaanet. Inscriptionerne paa de Lusignanske Kongers Grave i Sophie Kirken i Nicosia ere aldeles ulæselige; og saa er det gaet næsten overalt paa Öen. Jevnf. *Marrivis Voyage dans l'Isle de Chypre, la Syrie et la Palestine. Neuwied. 1791. Tom. I. pag. 98.*

***) Man læse kun, for at overbevise sig herom, *den første Deel af Marrivis's Rejse*, som indeholder et gyseligt Skilderie af Öens Tilstand.

****) *Geschichte von Cypern I. p. 292.*

*****) *Lettres. Tab. 3. p. 184.*

*****) Jevnf. *Catal. numophyl. Thottiani Tomus II. p. 84.* Tre af disse Mynter ere endog stukne i Kobber foran for denne Deel af den

kom i Herr Kleinsmed *Timms* smukke Samling, og af ham ere blevne mig afstaaede, ville være Kjenderne af Middelalderens Numismatik velkomne.

1. HVGO. REX. CYPRI. Kongen staaende i kongelig Dragt med Krone paa Hovedet, et Kors i højre, og Rigsæblet med Kors i venstre Haand.

Christus siddende paa en Trone, lyser med den højre Haand Velsignelse. Ved Siden \overline{XC} . *).

Af denne Mynt, som bevares i det hertugelig gothaiske Cabinet, er baade Formen og Præget øjensynlig byzantinsk. Formen er i Følge den Beskrivelse Abbed *Sestini* har meddeelt mig, huul, ligesom de senere byzantinske *numi scyphati*. Myntens Avers forestiller Kongen i samme Dragt som de constantinopolitanske Kejsere **); og den siddende Christus paa Reversen forekommer meget ofte blandt *Comnenernes* og de senere Kejserdyna-

thottiske Catalog. Men jeg troer alligevel at de fortjene en nye Bekjendtgjørelse, især da den her ledsages med Anmærkninger.

*) See Kobbeitaflen fig. 5.

**) Formodentlig havde *Isaac Comnenus* antaget denne Dragt tillige med Kejsernavnet. De lusignanske Konger lode vel Navnet fare, men beholdt dog Klædningen, paa Kronen nær. Rigsæblet var ligeledes constantinopolitansk. *Du Cange de numis inferioris ævi*. §. 18. Fra Constantinopel gik det over til de occidentalske Fyrster. *Sam-mest*, §. 19.

stiers Mynter *). Vor Mynt har kun $\overline{\text{XC}}$; men den fuldstændige Legende, som og uidentvivel har staaet paa den, er $\overline{\text{IC. XC}}$. Frelserens Navn. Samme Præg forplantede sig fra Constantinopel til flere Lande: det findes hyppig paa Sölvmynter af de venezianske Doger **), paa armeniske ***), og selv paa Mynter som Kongerne af Servien, *Urosz* og *Stephanus*, have ladet slaae ****). Arbejdet er raat. Den kongelige Titel er meget simpel, ikkun REX CYPRI. Mynten er altsaa slaet, forend Kong *Hugo III.* efter den ulykkelige *Conradins* Henrettelse i Neapel, Aar 1269, antog som nærmeste Arving Titelen af Jerusalem *****): og jeg troer, i Betragtning af disse tvende Omstændigheder, at kunne med Rimelighed tilegne denne Mynt Kong *Hugo I.*, som regjerede fra 1206-1218.

2. h: REI : D Dh : E Dh'IP Kongen staaende i kongelig Dragt med Krone paa Hovedet, i højre Haand et Banner, i venstre Rigsæblet.

*) *Banduri Imper. Orientale II.* p. 738, 747, 748, 753, 761. Den første byzantinske Kejser, paa hvis Mynter Christus forestilles paa denne Maade, er *Johannes Zimisces*. Jevnf. og *du Cange de numis inferioris avi.* §. 28. p. 48.

**) Jeg ejer selv saadan veneziansk Mynt af *Dogen Giovanni Sopranzo*, som regjerede fra 1312-1327. Jevnför og *Muratori l. c. pag. 46, Tab. 37.*

***) *Sestini Lett. numismat. Tom. II. Tab. 2. No. 6 et 9.*

****) *Muratori l. c. pag. 93. Tab. 82. Du Cange l. c. p. 50.*

*****) *Reinhard G. v. Cyprien I. p. 197.*

IC. XC. Christus siddende paa Tronen, med en Kugle, over hvilken Korset sees (Symbolet af Jordkloden) i Haanden. En Guldmynt *).

Denne Guldbesan har Pellerin først udgivet; og den fuldkomne Overeensstemmelse han fandt at den havde med Mynterne af Kejserhusene *Ducas*, *Comnenus* og *Palæologus* endog i Form, da den er en *Numus scyphatus*, og i slet Gehalt af med Solv legeret Guld, bevægede ham til at tillægge denne med latinsk Omskrift forsynet Mynt en af de latinske Kejsere i Constantinopel; skjönt han tilstod at denne Omskrift var ulæselig for ham. Havde han kjendt andre cypriske Mynter, vilde disses Legender snart have hjulpet ham til at forstaae denne. Den er ikke latin, men Middelalderens fransk, som ved Korstogene var blevet herskende Sprog blandt Europæerne i hine Lande, og bør forklares paa følgende Maade.

H. (Kongens Navn) REI (Roi) D (de) DH (læs IH, hvilket ligesom IHR er en Abreviatur af Jerusalem **) E (et) D' (de) hIP (CHIPRE).

Det er tydeligt at Stempelskjareren har været skjödesløs, med mindre Pellerins Kobberstikker skulde have begaaet en Fejl

*) See Kobbertavlen fig. 6.

**) Paa alle gamle Sigiller af Hospitaliternes Stormestere skrives Jerusalem IHR. *Pauli Cod. Diplom. II. Tab. I. Paciaudi de cultu S. Joh. p. 312.*

ved at sætte det andet D istædet for et I. Ligeledes er C foran HIP udeladt. Sammenligningen med de fire følgende Mynter vil vise at jeg har læst rigtig. Spørgsmaalet er kun, hvilken Konge betegnes med Initialbogstaver H? Det kan være *Hugo III.*, eller *Henrik II.* som regjerede fra 1286-1324, eller dennes Søn *Hugo IV.* 1324-1361. Men da de Mynter som synes at tilhøre de tvende senere, *Henrik* og *Hugo*, have et ganske andet Præg, da især Kronen, som sees paa deres Hoveder er forskjellig fra den Krone, eller rettere, Hue, Kongen har paa vor Mynt; saa skulde jeg for troe at den var slagen af *Hugo III.* med Tilnavn den *Store* *), maaskee inden han efter *Conradins* Død lod sig 1271 i Tyrus krone til Konge af Jerusalem; og maaskee Banneret han har i Haanden, skal være en Anspilling paa denne nye Værdighed, da det er bekjendt, at ved de hierosolymitanske Kongers Kroning en af Baronerne førte Rigets Banner **). Dog behøve vi ikke at antage denne Forklaring, da det overhovedet er meget sædvanligt, især paa Sigiller, at Fyrsterne have Banner i Haanden ***).

*) Denne Konge var og berømt i Europa. *Thomas af Aquino* tilegnede ham sit Skrivt *de regimine principum*. Hans Marmor Begravelse sees endnu i Kirken af det ruinerede Kloster *Lapasis*, som han havde stiftet. *Voyages de Mariti I. p. 121.*

**) *Spaldings Geschichte des christlichen Königreichs Jerusalem. II. p. 239.*

***) *Heineccius de Sigillis. Tab. V. No. 1 et 2. Tab. X. No. 2.* foruden en Mængde *sigilla equestris*.

XI.

3. ✠ HENRI REI DE Kongen i kongelig Dragt (men som dog er noget forskjellig fra Kongedragten paa de forrige Mynter) sidder paa en Trone, som bæres paa hver sin Side af en Ulv. Födderne hvile paa en Pude. I højre Haand har han Scepteret, i venstre Rigsæblet.

✠ JERVSAL'M E DE ChIPR' Kongeriget Jerusalems Vaaben, et stort Kors med fire mindre imellem Armene.

En Sölvmynt, vog 1 Qvintin 15 Es.

4. ✠ hVGVE REI DE Kongen siddende paa samme Maade, men Tronen bæres af Löver: Pudens sees ikke, maaskee fordi Præget ikke havde Rum paa Mynten.

✠ JERVSAL'M E D'CHIPR Samme Vaaben.

En Sölvmynt, vog 1 Qvintin 18 Es.

5. ✠ E ROI Kongen siddende paa samme Maade, men uden Pude under Födderne.

✠ DE JERVSALEM E CIPR Samme Vaaben.

En Sölvmynt, vog 1 Qvintin 16 Es.

6. ✠ PIERE R C ED D JER Kongen siddende paa en Trone, i højre-Haand Scepteret, i venstre Rigsæblet. Ved Siden af ham et trekantet Skjold med en springende Löve.

✠ DE JERUSALEM E DE CHIPRE Samme Vaaben.

En Sölvmynt, vog 1 Quintin 15 Es. *).

Da disse Mynter ere saa meget overeensstemmende med hinanden, kunne de og föieligen forklares under Eet. Dragten som Kongerne bære, ligner meget den Keiserlige, som den sees paa de byzantinske Mynter **), og er i det hele ogsaa den samme, som den de tydske Keisere forestilles i paa deres Majestæts Sigiller ***). Ikkun Kronen er noget forskjellig. Den er endog anderledes end paa de tvende ældre cypriske Kongemynter af *Hugo I.* og *II.*, endskjønt disse selv ikke forestille den aldeles paa samme Maade: hvorimod den er ganske den samme paa de fire sidste, nemlig med fire Straaler; hvilket og er den Form, næsten alle Middelalderens Kongekroner havde, saaledes som de sees paa Mynterne og Sigillerne af franske, engelske, skotske, danske og svenske Konger. Maaskee altsaa Kronerne paa de under Fig. 5 og 6 aftegnede Mynter ****), have været de, som de

*) See Kobbestavlen fig. 7. 8. 9. 10.

**) F. Ex. af *Comuenerne*, *Banduri Imper. Orientale II*, p. 753, 761.

***) *Heineccius de Sigillis*, Tab. I. V. VI, VII.

****) *Hugo I.* Krone har en meget antik Form. Jæg finder den næsten ligedan med opreist staaende Straaler paa Mynter af *K. Wilhelm II.* og *Henrik I.* af England. *Mus. Pembrok. Pars IV. Tab. 3.*

cypriske Konger førte i en ældre Tid *); den derimod som sees uden Forandring paa Mynterne Fig. 7-10, var den hierosolymitanske. Thi det lider ingen Tvivl, at jo disse Fyrster ansaae Titelen af Jerusalem for deres fornemste Titel, hvorfor de ogsaa førte den først: og Historien lærer, at de lode sig tvende Gange krone, først med den cypriske Krone i Nikosia, dernæst med den hierosolymitanske i Famagusta, indtil sidste Stad blev under *Peter II.* afstaaet til Genueserne; efter hvilken Tid *Jakob I.* og de følgende Konger modtogte begge Kroner i Nikosia **).

*) Siden efter blev den forandret. I en meget vidtløftig Deduction, hvori Huset Savoien søgte at gørgjøre sin Ret paa den cypriske Kongetitel, (*Reinhard II.* blandt Bilagerne) heder det pag. 113. *Al Titolo Regio si è aggiunto nello scudo di S. Altezza il quarto delle arme di Cipri, con la corona reale, nella forma che il Sign. Favino, Avvocato nel parlamento di Parigi, la dipinse nel suo Teatro di Honore sopra le armi delli Ré Lusignani, cioè con quattro sole verghe ó vertiche che la chiudono, ed altre simili, le quali di più rami composte, dimostrano e dignità e poenza maggiore. In vece però del globo colla croce pomata di sopra, che chiudeva la corona di Cipri, si è messa la sola croce di S. Maurizio.* Den cypriske Krone selv gjemmes, saa vidt Jeg veed, i Skatten af Patriarkal Kirken i Venedig. Hvad Krone Huset Lusignan selv har ført over sit Vaaben, vilde let kunne erfares i det franske og vatikanske Archiv, hvor uidentivl Breve af de cypriske Konger endnu forefindes i Mængde. Ogsaa paa Cypern selv findes hist og her endnu Vaabenet, for Ex. i Kirken af det ødelagte Abbedi Lapis, hvor *Hugo III.* er begravet. *Voyage de Mariti I. p. 121.*

**) *Reinhard G. v. Cypern I. p. 285.*

De tvende Dyr, Löven og Ulven, som bære Kongens Trone paa Mynterne Fig. 7. 8. 9, ere ganske sædvanlige i Middelalderens Sphragistik, forekomme ogsaa undertiden paa Guldmynter *), og betegne den høieste Majestæt. Löverne findes ligesaa paa Mynter af de armeniske Konger *Leo I.* **) og *Leo II.* ***), til Beviis paa, at ikke blot Occidentalerne efterlignede Orientalerne; men at disse ogsaa antog adskilligt af hine. Pudene paa hvilken Kongens Födder hvile paa Mynten Fig. 7, hører til det byzantinske Costume, og sees paa dette Riges Mynter og Buller ****).

Tronen paa Mynten Fig. 10 er ligesaa almindelig, som den paa de foregaaende. Den findes ofte paa Middelalderens *Sigilla majestatica*, og har netop samme Form paa adskillige danske Kon-

*) F. Ex. paa Mynter af Kongen *Philip August* af Frankrige. *Le Blanc traité Historique des Monnoies de France* p. 159. At ogsaa Hunde og andre Dyr forestilles paa Kongers og Fyrsters Stole, især paa Sigiller, men ogsaa undertiden paa Mynter, er bekjendt. Disse betegnede Territorialhøjheden.

**) *Pellerin Lettre II, Tab. I, No. 8.*

***) *Sestini Lettere numismatiche, Tomo II, p. 36, Tab. I, No. 1.*

****) F. Ex. paa en Guldmynt af *Theodorus Lascaris, Bandura II, p. 767.* Saa og paa Bullen af Keiser *Balduin II.*, som skal forklares i §. XIII. Ogsaa paa Malerier forestilles græske Keisere staaende paa Puder. *Du Cange de infer. avi numis §. II, p. 18,* hvor ogsaa Spørmaalet om den dobbelte Örn i det byzantinske og tyske Rige afhandles, og Kobbertavlen No. 6.

gers Seigl, hvoraf Tegninger bevares i det Kongelige Geheime Archiv. Ved venstre Side af denne Trone sees et trekantet Skiold, hvilket var den ældste Form af Vaabenskiolder fra XI. Aarhundrede af, og var endnu sædvanligt i XIVde *). Den springende Löve paa samme er enten det Lusignanske Familie-Vaaben, eller det cypriske Kongeriges. En Sag, som ikke kan afgjøres, da Forskjellen mellem begge disse Vaabener bestod i Farverne. Forresten skal det cypriske Vaaben være antaget til Efterligning af det engelske **), endskjönt det ikke behøver at udledes derfra, da Löver af de forskjelligste Farver og i forskjellige Stillinger ere saa meget almindelige i Heraldiken, at neppe noget Dyr findes oftere forestillet.

Paa Reversen af alle disse fire Mynter sees det hierosolymitanske Kors, et stort Kors af det Slags som i Heraldiken kaldes Krykkekors ***), med fire smaa imellem dets Arme. Dette Vaaben er saa bekjendt, at jeg ikke behøver at afhandle det udførlig. Formentlig skulde med disse fire smaa Kors og det ene store i Midten, Christi fem Vunder betegnes. Dette Vaaben er siden blevet an-

*) *Gatterers practische Diplomantik* p. 139.

***) Dette har, som bekjendt tre Löver. Men paa et Sigil af Richard Lövehjerte sees kun to Löver paa Skioldet i hans Haand. *Nouveau Traité de Diplomatie Tome IV.* p. 212. Maaskee Richard Lövehjerte har givet Cypren dette Vaaben med forandret Tinstur. Saaledes formoder *Reinhard G. v. Cypren I.* p. 289.

****) *Speneri Theoria Insignium,* p. 175.

taget af alle de Fyrster, som före Titel af Jerusalem *), og inter Under derfor at det ogsaa udgjorde en Deel af det cypriske. Dette var deelt i fire Feldter; af hvilke det överste paa venstre Haand indeholdt disse fem Kors; de övrige tre den samme opreiste Löve, men udmalet med forskjellige Farver, for Huset Lusignan, Kongeriget Cypern, og Armenien **), af hvilket Rige de cypriske Konger i Tidens Fölge ogsaa antog Titelen. Sproget paa fem af disse Mynter er Middelladerens Fransk, som var det herskende i Orienten, i hvilket ogsaa *les Assises du Royaume de Jerusalem, les Assises de Chipre* ***) og andre af de cypriske Konger udstædte

*) Den romerske Keiser, baade som Keiser og som Hertug af Lothringen, og Kongerne af Spanien, Neapel og Sardinien. Vaabenet fandt ogsaa Plads i den forrige venezianske Republiks Vaaben. Det findes ligeledes paa Mynter af K. *Karl VIII.* af Frankrige, medens han var Herre af Neapel. *Le Blanc Traité des Monnoies de France* pag. 257.

**) *Reinhard* beskriver udförlig det fuldstændige Cypriske Vaaben. Det er et Skiold, som er deelt i fire Quarterer. I förste Quarteer sees Kongeriget Jerusalems Vaaben, et Guld Krykkekors med fire smaae Guldkors, i Sölv Feldt. Det andet Quarteer er ni Gange flækket Sölv og blaa, med en kronet röd Löve som gaar derover; for Huset Lusignan. Det tredie Quarteer er en röd kronet Löve i Guldfeldt; for Armenien. Det fjerde en röd kronet Löve i Sölvfeldt; for Cypern. *Gesch. v. Cypern I. p. 289.*

***) Deres Rubriker ere aftrykte i det franske Originalsprog af *Reinhard II.* blandt Bilagerne p. 8. De selv bleve paa Venezianernes Befaling oversatte paa Italiensk, og trykkede i Venedig 1536. Paa Fransk udkom de i Paris i Folio, besörgede af *Thaumasiere, Reinhard II. p. 126.*

Dokumenter, *Tempelherrernes Statuter*, og *Hospitaliternes ældste Love*, ere skrevne. Formodentlig ere disse Mynter de eneste af saa gammel en Alder, og slagne af Europæiske Fyrster, paa hvilke et andet Sprog findes end det Latinske. Thi om end enkelte Mynter haves med Angelsaxisk, eller med Runeskrift, saa er desuagtet dog Sproget paa dem ikke nordisk, men latinsk *).

XII.

Efter disse almindelige Anmærkninger staaer endnu tilbage, at bestemme Tidsalderen og Kongerne som disse fire sidste Mynter tilhøre.

Den første veiledende Omstændighed er, at Kongerne kaldes *Roi de Jerusalem et de Chipre*. Følgelig ere disse Mynter ældre end Aaret 1393, da Kong *Jacob I.* antog Titelen af Armenien, efter at den af Tyrkerne fordrevne Kong *Leo* var død i Paris **), og denne Titel ved Arve-Ret tilfaldt ham ***). Fra den Tid af blev ogsaa den armeniske Löve sat ind i det cypriske Vaaben; ligesom og Titelen blev ført i

*) F. Ex. *Svend Estrithsens* mange Mynter i det Kongelige Myntcabinet. De ældre Guldpræg med og uden Runeskrift have ikke været Mynter, men efter de Flestes Mening Amuleter, eller og i Følge Prof. *Ramus's* Formodning en Slags Prydelse uden religiøs Hensigt. *Scandinav. Museum* for 1803. 1ste Bind p. 147.

**) *Jevnf. ovenfor* §. 7.

***) *Reinhard I.* p. 288.

alle offentlige Skrivter. Udentvivl er altsaa baade Titel og Vaaben kommet paa Mynterne; og efter al Rimelighed ere da vore Mynter ældre end det omtalte Aar af Kong *Jacob I.* Regjering, ligesom de og paa den anden Side ere yngre end Antagelsen af den hierosolymitanske Kongetitel. De ere altsaa slagne mellem Aarene 1271 og 1393.

Det vil nu være Iet at tilegne de tre af dem sin Epoke; ikkun den fjerde bliver uvis.

No. 3. Fig. 7. er af *Henrik II. Hugo III.* Sön, som regjerede fra 1286-1324 i meget urolige Tider, da han maatte see Frankernes sidste Fæstning i Palæstina, St. Jean d'Acre, gaae over i Saracenernes Hænder, og omendskjönt han sely paa ny erobrede Jerusalem, dog ikke var mægtig nok til at forsvare sig i Besiddelsen af denne Stad. Omsider blev han styrtet fra Tronen af sin Broder *Amalric*, og sendt fangen til Armenien. Dog kom han efter *Amalrics* Död tilbage til sit Rige i Aaret 1310.

No. 4. Fig. 8. er af hans Efterfølger og Brodersön *Hugo IV.* fra 1324-1361, en af Cyperns priisværdigste Regenter, hvorfor han og erholdt det hæderlige Tilnavn, *Fædrelandets Fader*. Han var saare agtet i Europa. Beviis herpaa er, at *Boccac* tilegnede ham sit Skrivt *de genealogia Deorum*.

No. 6. Fig. 10. tilhører en Kong *Peter*: enten *Peter I.* den store, som kom til Regjeringen 1301, og blev myrdet 1369; eller hans Son og Efterfølger *Peter II.*, som regjerede fra 1369-1382.

Legenden er for en Deel udslettet. Men man kan dog læse saa meget tydeligt, at man ikke kan tage Fejl af Kongens Navn, **PIERE** *Rei*: derpaa synes at følge et D, som dog ikke er vist, og i nogen Frastand et Bogstav som kan være et I. Mellem begge Bogstaver synes der at have staaet tre til fire Bogstaver. Men det er ei mueligt at gjette sig til noget. Dersom Cypern havde havt en tredie Konge som havde fört Navnet *Peter*, saa skulde Jeg foreslaae at læse **HERM** eller **ARM** eller **ERM**, Begyndelses Bogstaverne af *Armeniens* Navn. Men nu stemmer Chronologien ikke hermed. Det første tydelige Bogstav er derpaa **C**, d. e. *Chipre*; hvorpaa følger **ED D** *Jerusalem*.

No. 5. Fig. 9. er ikke let at bestemme. Af Navnet sees ikkun foran Ordet **ROI** et E, som kan passe til **PIERE**, til **JAIME** (*Jacob*), eller **HVGVE**. Det sidste kan det neppe være, da Levningerne af det første Bovstav ere kjendelige nok for at vise, at det ei har været et H. Kong *Jacob I.* antog strax efter sin Kroning Titelen af Armenien, som ikke findes paa vor Mynt: og Levningerne af de Bogstaver som endnu sees utydelig, synes ikke at passe til **PIERE**. Jeg veed altsaa ikke, hvilken Konge denne Mynt kan tillægges: ellers ligner den mere No. 3 og 4 end No. 6, hvis Arbeide er forskjelligt fra de andres; og heraf kunde maaskee den Formodning drages, at den var ældre end denne sidste. Skulde Legenden være **PIERE**, saa tilhørte Mynten rimeligviis *Peter I.*, og No. 6 kunde maaskee med nogen større Rimelighed tillægges *Peter II.*

Hvad Navn alle disse cypriske Sølvmynter have fört, kan ikke med fuldkommen Vished bestemmes. Men efter den rimeligste Formodning have de været *Sölbyzantiner*, *byzantini albi*, *Besans blancs*; en ikke allene i Cypern *), men ogsaa paa Rho-

*) *Byzantii albi s. argentei*. Paa Majorca *byzantii de plasa*, eller *bona plata*. I *Constitutionibus Odonis Legati Ap. in Cypro*, Ao. 1248. c. 4. nævnes de: ligesaa i et cyprisk Document af Aaret 1399, og overalt temmelig hyppigt i dette Riges Documenter. Jevnf. *du Cange ad v. Byzantini albi*, og *Carpentier Supplem. ad Glossar. du Cange I. p. 692*. Ogsaa i Tempelherrenes Statuter omtales de under deres franske Navn *Byzantins blancs*, som en cyprisk Mynt. Jevnf. *min Statutenbuch des Ordens der Tempelherren p. 337*. De gik ogsaa over i Heraldiken, da Guld og Sölv Kugler i Vaaben kaldes *byzantii*. *Du Cange de inferioris avi numism. §. 82. p. 128*. Om deres Vægt finder jeg i *Carlis* anförte Værk (*Opere Tomo III. p. 239*), at en Italiener *Francesco di Dino* siger: *in Cipri sono due monete, Bisanti bianchi, e Bisanti saracinati, e lo Saracinato vale 3 $\frac{1}{2}$ di Bianchi. Ragionasi Bisanti cinque per un Fiorino*. Og *Franciscus Balducci Pegalotti* siger: *in Cipri si spendono Bisanti Bianchi d'ariento, che sono di lega once XI d'ariento fine per libra; e come anco la Zecca dello Re di Cipri di due maniere: Grossi piccoli, che v'entrarono 96 in uno marco di Cipri, de' quali 6 de' detti grossi piccoli, cid é l'una maniera; Grossi grandi che v'entrano 48 nel Marco di Cipri, e conzasi l'uno de' detti grossi grandi uno Bisante bianco cioé Soldi 8. All'altra maniera di Grossi piccoli che n'entrano 96 in uno Marco di Cipri, de' quali quattro de' detti Grossi piccoli si contano per uno Bisante bianco, ed il Bisante bianco vale soldi 4 de' piccoli; Gli danari 2. piccoli si contano uno carato di 24 per uno Bisante bianco*. Af denne Beretning slutter *Carli*, at der i Cypern have været store og smaa Bisaner, at de förste vejede 96 Gran (Marken fiint Sölv bereg-

aus *), og rimeligviis ligeledes paa det faste Land af Asien gjeldende Myntsort, som havde sit Navn af byzantinske Sölvmynter, der omtrent vare af samme Störrelse, endskjönt de synes at have været af en ringere Vægt. Et Slags af disse Sölvbyzantiner blev formodentlig siden kaldet *Janetti*; de omtales af Samtidens Skribentere **), og have Navn efter Kong *Janus* af Cypern, som regjerede fra 1398-1432. Paa samme Maade bleve ogsaa Guldbyzantinerne i det græske Rige opkaldte efter de Kejseres Navne der havde ladet dem slaac.

Endelig bör jeg ogsaa med faa Ord berøre en temmelig stor Sölvmynt i det romersk-kejserslige Kabinet, som paa Aversen har et mandligt Hoved med Hjelm, og Omskrift **GODEFRID₉ DE. LVJINEN.** Paa Reversen et Hundehoved.

net til 4608 Gran), men i indvortes Gehalt kun 88. De smaa derimod i Vægt 48, i Gehalt 44 Gran. Efter denne Beregning maatte de 4 af mig beskrevne være større Byzantiner.

*) Den omtalte *Franziskus Balducci Pegalotti*, som Aar 1334 havde været paa Rhodus, angiver de der gangbare Myntsorter, og siger; at en Asper var 16 Penninger, tre Asper en rhodisisk Byzantiner; og en Guldfløren sex og $\frac{2}{3}$ Byzantiner. Jevnf. *Paciandi de cultu S. Joh.* p. 319. p. 129-130.

**) *Statuta Hospit. Jerus. Tit. XIX. de verbor. signif. c. 34. Nami erant argentei a Jano rege Cypri, cujus nomine cudebantur, ut quidam existimant.*

Den i Mynten nævnte *Gottfried* var en Broder af Kong *Guido* af Lusignan, den første i Rækken af de cypriske Konger. Men Mynten er öjensynlig af en senere Tidsalder, og formodentlig slaet i Italien i XV Aarhundrede til Ære for denne *Gottfried* af Lusignan, som var en langt ædlere Mand end Kong *Guido*, og forlod Cypern, for at nedlade sig i Frankrige paa den lusignanske Families Godser, paa hvilke Kongen frasagde sig de Rettigheder som kunde tilkomme ham. Mynten er stukken i Kobber af *Reinhard* *); og da jeg er overbevist om dens Nyhed, eller rigtigere, Falskhed, holder jeg det for overflødigt at lade den stikke i Følge med de ægte cypriske Kongemynter.

XIII.

Det latinske Kejserdømme i Constantinopel, som varede 57 Aar, fra 1204-1261, har ikke efterladt sig mindste numismatiske Mindesmærke, uagtet mange Mynter bleve slaede; hvilket ikke allene let kan formodes, men og vides bestemt af den Omstændighed, at Constantinopels frankiske Erobrere sönderbröde en Mængde gamle Metalstatuer, og indsmeltede dem, for at bruge Masserne deraf til denne Hensigt **). Udentviwl have Grækerne, efter at

*) *Gesch. von Cypern I. p. 110.* *Reinhard* troer ellers at den er noget ældre. Men saavidt jeg kan skjönne, uden Grund. Den röber sin yngre Alder, for hvo som har et nogenledes paa deslige Ting övet Öie.

***) *Fragmentum Nicetae Acominari de statuis aneis, igni traditis post captam a Latinis Constantinopolin, i Fabricii Bibl. Græca Vol. VI.*

de endelig havde forjaget deres **Undertrykkere**, søgt at tilintetgjøre hver **Levning** af dem, og derfor indkaldt og indsmeltet alle deres **Præg**. Den eneste **Mynt** som *Pellerin* formodede at høre dem til, er, som vi have seet, **cyprisk** *). Da altsaa **Numismatiken** fra denne Side ei kan beriges; maa vi, for dog nogenledes at udfylde dette Hul, tage vor Tilflugt til et Par **Guld-Buller** af begge *Balduinerne*, som dog allerede ere aftegnede i bekjendte diplomatiske **Værker**.

1. Kejser *Balduin I.* sidder paa en **Trone**, som bæres af tvende skraaes over hinanden lagte runde **Stave**, hvis överste Ende sluttet med en **Kugle**, paa hvis **Toppe** den franske **Lilie** er sat. Den kejserlige **Dragt** ligner mere de occidentalske end de orientalske **Kejseres Klædning**. Han har en sluttet **Krone** paa **Hovedet**, i sin højre **Haand** et **Scepter**, som ender i et **Kors**, i den venstre **Rigsæblet**. **Omskrivten** er: ΒΑΔΟΒΙΝΟC ΔΕCΠΟΤΗC.

Paa **Reversen** forestilles han i fuld **Harnisk** til **Hest** med **Krone** paa **Hovedet**, nedladt **Visir**, og draget **Sværd** i højre **Haand**,

p. 405. Det fortælles navnlig om en **Colossal-Statue** af **Juno**. Ἦτε οὐκ ἐν τῇ Κωνσταντινείᾳ ἀγορᾷ ἰσαμενὴ Ἦρᾷ κειομένη εἰς εὐαγγελίας καὶ κωρείᾳ παραδίδεται. Jevnf. *Heyne Comment. II. de interitu operum senioris artis quæ Constantinopoli fuisse memorantur. Commentationes Goetting. Vol. XII. p. 306.* og *Prisca artis opera quæ Constantinopoli extitisse memorantur, ibid. Vol. XI. p. 26.*

*) *Lettres p. 184.*

og i venstre Haand et Skiold med en staaende Löve. Omskrivten er: BALD. $\overline{\text{DI}}$. GRA. IMPR. ROM. FLAND. HAIN. COM. *Balduinus Dei Gratia Imperator Romaniae *) Flandriae Hainoiae Comes **).*

2. Kejseren i Brystharnisk, men med en Kappe over Harnisken, siddende paa en prægtig smykket Hest. Han har Kronen paa Hovedet, tilligemed en Hue under Kronen, af hvilken Baand ere tilsync, som endes i Kugler ***). I højre Haand har han et Scepter, hvis Spidse gaaer ud i et Kors. Omkring ere Ordene: ΒΗΛΔΟΙΝΟC ΔΕCΠΟΤΗC ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟC Ο ΦΛΗΝΔΡΑC.

*) Ikke *Romanorum*. I et Brev til K. *Philipp August* af Frankrige, kelder han sig *fidelissimus in Christo Imperator a Deo coronatus, Romaniae Moderator et semper Augustus, Flandriae et Hainoiae Comes, Nouveau traité de Diplom. IV. p. 199.* Samme Titel førte ogsaa *Balduin II.* i sine franske Breve: *B. par la Grace de Dieu très-feiaux Empereur en Crist de Dieu coronés, Gouverneurs de Romanie a tos tens accroissans.* Jevnf. *du Cange Histoire de l'empire de Constantinople sous les Empereurs François, Paris 1657. Tome II, i Recueil de diverses Chartes, pag. 15. 17.* Titelen *fidelissimus in Christo Imperator* er Oversættelse af de græske Kejseres sædvanlige: *Πισος εν θεω* eller *εν Χριστω Βασιλευς Ρωμων.*

**) See Kobbertavlen Fig. 11. Bullen staaer og paa det anførte Sted. Den er taget af *Olivarii Vredi sigilla Comitum Flandriae et Inscriptiones Diplomatum ab iis editorum, Brugis 1630. F. pag. 27.*

***) Disse Kugler hængte ved Baand, som hørte til en Kappe som dengang blev kaldt *Mitra*, og som Kejserne bare under Kronen. Kongerne havde den ikke. Sagen er behandlet af *Heinzeccius de Sigillis pag. 101.*

Paa den anden Side sidder han i kejserligt Smykke, som næsten skjuler Harnisken, paa en Trone uden Lænne, med en lignende Krone paa Hovedet, af hvilken de samme Kugler nedhænge. I højre Haand et Scepter ligesom paa Aversen, i venstre Rigsæblet; under Föderne en Pude. Omkring B. DI. GRA IMPATOR ROMAN SEP AVG *).

Den første Bulle tilhører öjensynlig Kejser *Baldwin* den første: det sees tydelig af Dragten, at den er en occidentalsk Kejsers Sigill. Kronen afviger ganske fra den orientalske Form. Tronen ligeledes. Den hele Klædning er mandigere end Grækernes. Ikkun det i et Kors endende Scepter og Titelen $\Delta\epsilon\sigma\pi\omicron\tau\eta\varsigma$ **), er man vandt til at finde paa byzantinske Mynter. Ogsaa Reversen er heel occidentalsk, som den forekommer paa utallige europæiske Sigiller. Löven paa Skioldet er den flandriske Löve ***). Paa Hestens Hals sees Klokker, en ældgammel Prydelse ****).

*) See Kobbertavlen Fig. 12. Den er taget af *Du Cange Famil. Byzantine* p. 216, og findes ligeledes i hans *Histoire de l'Empire de Constantinople I.* p. 320, og hos *Heineccius de Sigillis Tab. I.*

**) Denne Titel opkom istedet for Latinernes *Dominus*. I Begyndelsen synes den at have været ringere end *Basileus*. Men de senere Kejsere fra *Constantinus Ducas* af førte den som Kejsertitel paa deres Mynter. *Du Cange de inferioris ævi numis* §. 35. p. 60.

***) Saaledes forestilles den paa mange Sigiller hos *Wrede, Sigilla Comitum Flandriæ.*

****) *Heineccius l. c. p. 101.*

Den anden Bulle tilhører *Balduin II.* af *Courtenay*, Greve af *Namur*, som regjerede fra 1228-1272. Dette viser især Tilnavnet *Πορφυρογεννητος*. Ogsaa her er mere occidentalsk end orientalsk Costume, endskjönt Klædningen over Harnisken synes at være noget prægtigere. Pudren derimod, hvorpaa Födderne hvile, er byzantinsk; den findes paa Mynter af Familien *Lascaaris*, hvor den dobbelte Örn sees broderet paa den. Kejseren kaldes *ὁ φληνδρας*, fordi han, som *Balduin I.* Efterfølger, ogsaa havde antaget hans Familietitel: *Greve af Flandern*. I den latinske Inscription paa Reversen, er Titelen *semper Augustus*, som er laant af de tyske Kejseres Titel, og som allerede *Balduin I.* förte i sine Breve, mærkværdig. *Du Cange* melder ikke af hvilket Archiv han har faaet denne Bulle, men det lader, som Diplomet, ved hvilket den hængte, har været af Aaret 1247.

Af samme *Balduin II.* omtaler *Du Cange* en Blybulle, som hænger ved et Diplom fra A. 1241, hvor Kejseren forestilles siddende, og med et Scepter i Haanden, der endes i en Fiirkant; öiensynligt altsaa et *Labarum*, eller, som Middelalderens Græker kaldte det, *Ναρθηξ* *). At de græske Kejsere brugte Bly til deres Buller, lige-

*) *Bulla plumbea Balduini II.* siger *Du Cange*, *in qua Balduinus Imperator habitu sedens, dextra virgam tenet, in cujus parte superiori nescio quid quadratum oblongius eminet, fimbria circumdarum et ad extremos angulos globulis vel margaritis exornatum. Ab inferioribus vero angulis pendent vitæ margaritis pariter distincta. Hasta extremum claudit globulus, s. margarita grandios cui minor insistit. Narthecem ipsum exteriorem exornat circulus ovali figura unionibus contextus.* *Du Cange de inf. avi numismatibus* §. 21. p. 40.

som allerede de ældre romerske synes at have gjort *), er en bekendt Sag: vi have deslige Blybuller af Kejsersinde *Galla Placidia* **), og af *Olybrius* og *Placidia* ***). Endelig haves endnu et ved et Diplom som A. 1261 blev udstædt til Abbediet Citeaux, hængende Seigl i rødt Vox af Kejser *Balduin II.*, hvor han forestilles siddende, med Scepterkorset i den højre, og Rigsæblet i den venstre Haand ****).

XIV.

En Følge af Constantinopels Erobring ved Frankerne, og et fransk Dynasties Adkomst til Kejsers thronen var, at occidentalsk Lehnsvæsen blev indført i Grækenland. Franske Baroner, som havde gjort Felttoget med, bleve belønnede med Titler og Lande; og vi finde især at Titelen: *Hertug af Argos og Athen*, *Herre (Sire) til Theben*, blev af *Balduin I.* forlehnet til en fransk Herre, som nogle meene at have været af Huset *Brienne*, andre af Huset *la Roche*. Men, hvorom alting er, saa beholdt disse franske Fyrster deres Ejendomme ikke længere end til Aaret 1288, da de blevne fordrevne af Catalonierne og Arragonierne. Derpaa gav det italienske Huus *Acciajuoli* i XIVde og XVde Aarhundrede Athen sex Hertuger *****). Men af alle disse Fyrster er endnu ingen

*) *Ficoroni piombi antichi* pag. 10.

**) *Nouveau traité de diplomatique IV. p. 24.*

***) *Tanini supplementa ad Bandurium, Tab. IX.*

****) *Nouveau traité de diplomatique IV. pag. 200.*

*****) Om disse atheniensiske Hertuger af Huset *Acciajuoli*, og overalt om Athens Historie i Middelalderen findes Efterretningerne samlede i *Francesco Fanelli's Atene Antica, descritta dai suoi principii, sino all'acquisto fatto dall'armi venete nel 1687. Venet. 1707. Qv.*

Mynt kommet tilsyné, som med Vished kunde tillægges dem, skjøndt det er meget rimeligt at de have udövet Myntrettighed: og uidentvivil ville de ogsaa engang med Tiden, naar de Rejsende først er blevne gjorte opmærksomme paa Middelalderens Levninger i Grækenland, drages for Lyset.

Alligevel haves nogle faa Mynter, paa hvilke DVX ATENES læses. En saadan som lignede de franske *Turonenses*, men af hvis Legende intet uden Bogstaverne . . . X ATENES kunde sees, har *Muratori* allerede omtalt. Beskrivelsen er for kort til at kunne fælde nogen afgjørende Dom over denne Mynt, ikke engang dens Størrelse kan deraf bedømmes: thi der var stor Forskjel mellem *sols* og *deniers tournois*. Dog synes det af det lider, *Muratori* siger om den, vel ikke at være urimeligt, at den er slaet i Europa af en fransk Baron, som af sine Forfædre havde arvet Titel uden Land. Man har saadan en Mynt af *Walther de Brienne*, som kaldte sig Hertug af *Athen*, og var en Søn af en Hertug *Walther* ellet *Gauthier*, hvilken endnu virkelig havde haft Besiddelser i Grækenland *). Men den *Walther*, af hvem Mynten er, var Tyran af *Florenz* **), og eiede intet paa hiin Side af det adriatiske Hav. Mynten hører altsaa ikke heller til nærværende Æmne. Ligesaalidet kunne vi her tage Hensyn paa en anden Mynt, som *Duby* har udgivet,

*) *Du Cange Histoire de l'empire de Constantinople sous les Empereurs Français, T. II, p. 242.*

***) *Macchiavelli Storia Fiorentina Libro II.* Han blev det i Aaret 1342. *Gibbon Vol. XI, p. 160.*

og som aldeles ligner de bekjendte *Deniers Tournois* paa Omskrivten nær; hvilken er paa den ene Side † GVI DVX ATENES. paa den anden † THEBANI CIVIS *). Den blev slaet af *Gui*, Herre til *Enghien* i XIV Sec., som af sine Forfædre havde arvet de ovenomtalte Titler: *Hertug af Argos og Athen, Herre til Theben*. Mynten er altsaa Fransk, og hører til den Classe der indbefatter de franske Prælaters og Baroners Præg. Men den er overmaade sjelden, og maaskee er kun det eneste Exemplar som *Duby* har beskrevet, kommet til vore Tider.

Saa langt have mine Undersøgelser over de af Frankerne i Orienten slagne Mynter hidindtil kunnet naae. Jeg skal imidlertid stræbe at drive dem videre, og dersom jeg er hældig i disse Eftergranskninger, kan jeg maaskee med Tiden forelægge Selskabet noget, der er dets Opmærksomhed værdigere end dette første Forsøg, i et næsten ganske udyrket Fag, har kunnet blive.

*) *Duby recreations numismatiques*, Pl. I. No. I. En Forklaring over Mynten findes i hans *Monnoies des Prélats et Barons de France*, Tom. I. p. XXIV.

Rettelser.

Side 19. Lin. 3. læs: St. Georg til Hest, som holder sit Spyd med den højte Haand skraas ned til Jorden,

— 20. Lin. i og f. Abbed Sestini har virkelig læst paa K. Hugo's Mynt i det gothaiske Cabinet IC XC. Jeg har derfor og i sidste Correctur af Kobbepladen ladet Bogstaverne IC tilføje,